

Marzena Matkowska

SYTUACJA STUDENTÓW CUDZOZIEMCÓW W POLSCE

Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej i związany z tym gwałtowny wzrost emigracji Polaków spowodował, że temat imigracji został przesunięty na dalszy plan. Nasz kraj jest postrzegany przede wszystkim jako kraj emigracji. Imigracja w Polsce była i jest rzeczywiście nieznaczna. Imigranci stanowią jedynie 0,2% populacji naszego kraju¹. W Hiszpanii i Portugalii wskaźnik ten wynosi odpowiednio 4,6 i 4,4%². Na podobnie niskim poziomie kształtuje się udział obcej siły roboczej w całkowitych zasobach pracy Polski. Jest on proporcjonalnie 34–45 razy mniejszy niż przeciętnie w UE³.

Doświadczenie większości krajów Unii Europejskiej w transformacjach migracyjnych oraz spadkowy trend demograficzny pozwalają jednak prognozować wzrost skali imigracji w Polsce. Efektem może być zaobserwowany już w innych krajach UE proces przemiany naszego kraju emigracyjnego w imigracyjny. Jedną z dróg takiej transformacji jest przyciągnięcie do naszego kraju młodych ludzi, pragnących kształcić się na polskich uczelniach wyższych. Dzięki temu Polska ma szansę zyskać wartościowych, wykwalifikowanych pracowników budujących potencjał ekonomiczny naszego kraju.

¹ I. Grabowska-Lusińska, *Imigranci potrzebni od zaraz*, „Tygodnik Powszechny” z 11.08.2009.

² *Trends of International Migration. Annual Report 2007*, OECD, SOPEMI, Paris 2008, s. 21.

³ M. Okólski, *Wystąpienie podsumowujące projekt „Polityka migracyjna jako instrument promocji zatrudnienia i ograniczania bezrobocia*, „Biuletyn Migracyjny” 2008, nr 18.

Celem artykułu jest analiza sytuacji studentów cudzoziemców w Polsce oraz próba udzielenia odpowiedzi na pytanie, czy widoczne są pozytywne zmiany w napływie tej grupy imigrantów do Polski?

1. Uwarunkowania prawne

Dłuższe przebywanie⁴ w Polsce wymaga od cudzoziemców uzyskania pozwolenia na pobyt czasowy lub na pobyt stały (osiedlenie się) oraz na pracę. Studenci cudzoziemcy muszą uzyskać pozwolenie na pobyt czasowy. Instrumentem uzyskania zgody na pobyt czasowy jest wiza krajowa⁵. Z obowiązku uzyskania zgody na pobyt czasowy zwolnieni są obywatele państw EOG i Szwajcarii oraz posiadacze Karty Polaka⁶. Na terytorium naszego kraju pozwolenie na pobyt czasowy wydaje wojewoda właściwy ze względu na miejsce przebywania cudzoziemca lub miejsce zamierzonego pobytu w Polsce. Jeśli cudzoziemiec przebywa za granicą, składa wniosek do właściwego wojewody za pośrednictwem polskiego konsula. Zezwolenie wydane przez wojewodę jest wpisywane do karty pobytu. Maksymalny okres jego ważności to 2 lata, przy czym można je odnowić na 2 kolejne lata. Studenci cudzoziemcy otrzymują wizę maksymalnie na rok. Warunkiem uzyskania przez obcokrajowca zgody na pobyt czasowy w naszym kraju jest:

- a) wykazanie się, że ma wystarczające środki finansowe na naukę i utrzymanie;
- b) posiadanie ubezpieczenia zdrowotnego lub potwierdzenie pokrycia przez ubezpieczyciela kosztów leczenia na terytorium Polski;
- c) przedstawienie oryginału zaświadczenia wystawionego przez uczelnię na druku urzędowym o przyjęciu na studia lub kontynuowaniu nauki z zaznaczeniem regulaminowego czasu trwania studiów.

⁴ Powyżej 90 dni.

⁵ Ustawa o cudzoziemcach z 2003 r., DzU nr 12, poz. 1175, art. 53.

⁶ Ustawa o Karcie Polaka weszła w życie 29.03.2008 r. Przewiduje ona wiele przywilejów dla Polaków-cudzoziemców z byłego ZSRR. Uprawnia do pracy i prowadzenia działalności gospodarczej na takich samych zasadach, jak obywatele polscy, pomocy medycznej w nagłych przypadkach, 37-proc. zniżek na przejazdy kolejną oraz bezpłatnego wstępu do muzeów państwowych.

Ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym z 27 lipca 2007 roku oraz rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z października 2006 roku⁷ określają zasady studiowania cudzoziemców w Polsce, w tym między innymi zasady ustalania odpłatności za różne formy kształcenia cudzoziemców w Polsce.

Cudzoziemcy mogą być przyjmowani na studia prowadzone w języku polskim, jeżeli⁸:

- a) ukończą roczny kurs przygotowawczy do podjęcia nauki w języku polskim w wyznaczonych jednostkach, lub
- b) mają certyfikat znajomości języka polskiego wydany przez Państwową Komisję Poświadczania Znajomości Języka Polskiego jako Obcego, lub
- c) uzyskają potwierdzenie uczelni przyjmującej, że ich przygotowanie oraz stopień znajomości języka polskiego pozwalają na podjęcie studiów w języku polskim.

Okres trwania rocznego kursu przygotowawczego zalicza się do okresu kształcenia, na jaki został przyjęty cudzoziemiec. W okresie tym przysługują mu uprawnienia osoby odbywającej studia wyższe. Cudzoziemcy mogą być przyjmowani na studia prowadzone w języku obcym, z wyjątkiem studiów doktoranckich prowadzonych w uczelniach medycznych z zakresu dyscyplin klinicznych, jeżeli przedstawia dokument potwierdzający znajomość języka obcego, w którym prowadzone są studia.

Na zasadach obowiązujących obywateli polskich mogą kształcić się w Polsce⁹:

- cudzoziemcy, którym udzielono zezwolenia na osiedlenie się (pobyt stały),
- cudzoziemcy mający status uchodźcy nadany w RP,
- cudzoziemcy korzystający z ochrony czasowej na terytorium RP,
- cudzoziemcy, którym udzielono ochrony uzupełniającej na terytorium RP,
- pracownicy migrujący, będący obywatelami państwa członkowskiego EOG, jeśli są lub byli zatrudnieni w Polsce, a także członkowie ich rodzin, jeśli mieszkają na terytorium RP,

⁷ DzU 2005, nr 164, art. 43–44; Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego 12.10.2006 r. w sprawie podejmowania i odbywania przez cudzoziemców studiów i szkoleń oraz ich uczestniczenia w badaniach naukowych i pracach rozwojowych, DzU 2006, nr 190, poz. 1406.

⁸ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego 12.10.2006 r. w sprawie podejmowania..., art. 2.

⁹ Prawo o szkolnictwie..., art. 43.

- cudzoziemcy, którym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej udzielono zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego Wspólnot Europejskich.

W praktyce oznacza to, że osoby te wnoszą opłaty za naukę na takich samych warunkach i w takiej samej wysokości, jaka obowiązuje obywateli polskich. Pozostali cudzoziemcy mogą podejmować naukę w polskich szkołach wyższych jako:

- stypendyści polskiego rządu lub państwa obcego,
- stypendyści programów bilateralnych poszczególnych uczelni,
- stypendyści programu Erasmus lub innych programów międzynarodowych
- za odpłatnością.

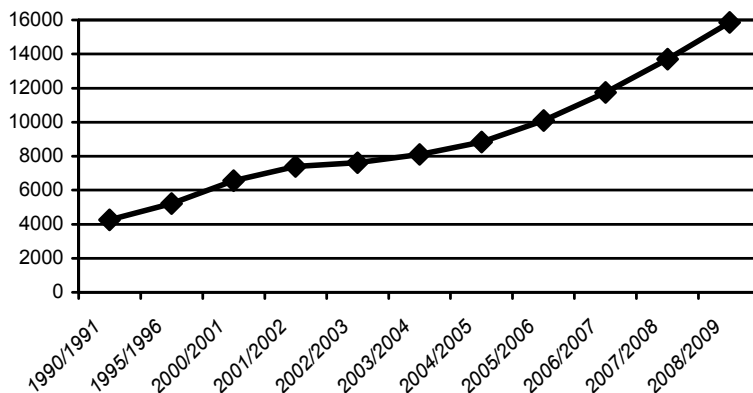
Wspominane rozporządzenia ministra nauki i szkolnictwa wyższego określa zasady pobierania opłat przez uczelnie publiczne. Cudzoziemcy uczący się na studiach pierwszego lub drugiego stopnia albo jednolitych studiach magisterskich muszą zapłacić nie mniej niż równowartość 2 tys. euro za rok. Na studiach doktoranckich, podyplomowych, medycznych stażach podyplomowych, stażach naukowych i artystycznych, szkoleniach specjalizacyjnych i stażach habilitacyjnych opłata wynosi minimum 3 tys. euro rocznie. Za udział w kursie językowym, w tym kursie przygotowawczym do podjęcia nauki w języku polskim, studenci cudzoziemcy muszą zapłacić równowartość 2 tys. euro. Osoby pochodzenia polskiego podejmujące naukę na warunkach odpłatności wnoszą opłaty obniżone o 30%¹⁰. W rozporządzeniu ustalono tylko minimalne kwoty. Poszczególne uczelnie różnicują opłaty w zależności od kierunków studiów. Na przykład na Uniwersytecie Warszawskim opłaty dla cudzoziemców kształtują się w granicach 2500–5000 euro. Na kierunkach medycznych opłaty wynoszą nawet ponad 10 tys. euro. Studenci będący stypendystami polskiego rządu lub danej uczelni mogą ubiegać się o różnego rodzaju zasiłki, nagrody, stypendia.

¹⁰ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego 12.10.2006 r. w sprawie podejmowania..., art. 17.1.

2. Studenci cudzoziemcy w Polsce

Na polskich uczelniach studiuje coraz więcej studentów cudzoziemców. W roku akademickim 2008/2009 było ich 15 862¹¹. W porównaniu z liczbą studentów zagranicznych w roku akademickim 1990/91 nastąpił prawie czterokrotny wzrost ich liczby. Największy wzrost liczby studentów spoza naszego kraju nastąpił po roku akademickim 2004/2005 – 9%. Kolejne lata przyniosły wzrost liczby zagranicznych studentów średnio o 16%. Miało to niewątpliwie związek z przystąpieniem Polski do UE, realizacją programów wymiany studentów między europejskimi uczelniami oraz liberalizacją polskich przepisów imigracyjnych. Dobra sytuacja gospodarcza połączona ze wzmożoną emigracją polskich pracowników za granicę stwarzała studentom cudzoziemcom lepsze perspektywy znalezienia interesującej pracy w Polsce po ukończeniu studiów.

Rys. 1. Liczba studentów cudzoziemców studiujących w Polsce

Źródło: *Szkoły wyższe...*, s. 32.

Większość, bo aż 70% zagranicznych studentów, wybrała szkoły publiczne. Trzy czwarte z ogółu cudzoziemców studiowało na studiach dziennych; na uczelniach publicznych – 83%, a na prywatnych – 53%¹². Koszty studiów dziennych

¹¹ *Szkoły wyższe i ich finansowanie w 2008 roku*, GUS, Warszawa 2009, www.stat.gov.pl.

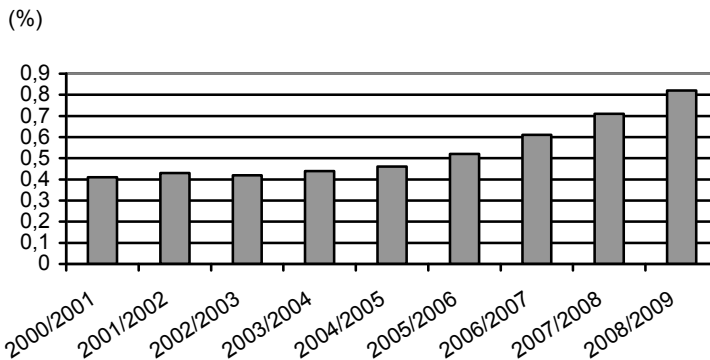
¹² *Ibidem*, s. 225.

w szkołach publicznych są znacznie niższe niż studiów w trybie zaocznym. Na uczelniach prywatnych różnica opłat na studiach dziennych i zaocznych nie jest jednak tak duża.

Ponad połowa kształcących się w Polsce cudzoziemców to kobiety. Imigranci przyjeżdżający do Polski w celach kształcenia nie potwierdzają zatem prawidłowości, że typowym imigrantem jest mężczyzna.

Mimo wzrostu liczby zagranicznych studentów w Polsce, odsetek obcokrajowców wśród wszystkich studiujących w Polsce nadal jest bardzo niski. W USA cudzoziemcy stanowią 25% doktorantów i 11% wszystkich studentów¹³, a w Polsce roku akademickim 2008/2009 odpowiednio 1,2% i 0,71%¹⁴. Na tle innych krajów Unii Europejskiej Polska również nie wypada zbyt dobrze. W Wielkiej Brytanii liczba cudzoziemców w ogólnej liczbie studentów w 2006 roku wynosiła 17,9%, w Belgii – 12,1%, w Niemczech 11,4%, a we Francji 11,2 proc¹⁵. W Czechach cudzoziemcy stanowili w analizowanym okresie 1,64% wszystkich studentów, w Rumunii 0,83%, na Węgrzech 0,77%. W Polsce ten wskaźnik wynosił w tym czasie 0,61%. Pozytywnym zjawiskiem jest systematyczny wzrost w ostatnich siedmiu latach odsetka cudzoziemców studiujących w Polsce.

Rys. 2. Udział studentów cudzoziemców w ogólnej liczbie studentów w Polsce

Źródło: obliczenia własne na podstawie raportów GUS: *Szkoły wyższe...*, za odpowiednie lata.

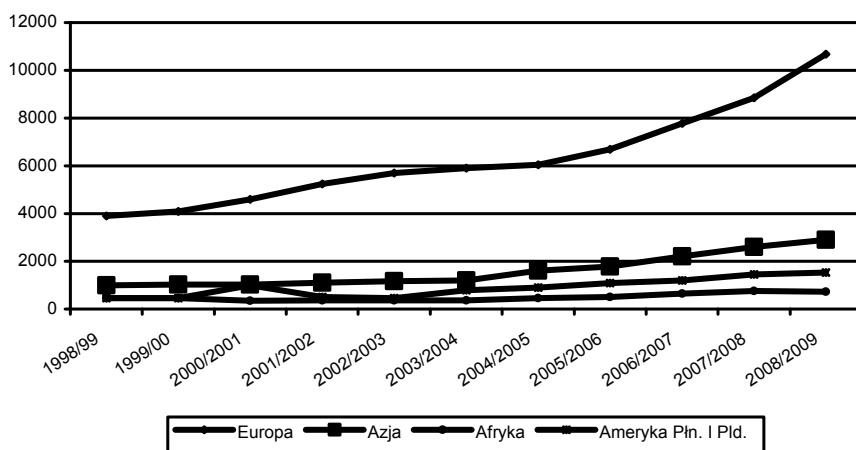
¹³ M.H. Grabowski, *W pogoni za talentem – czy i jak przyciągać do kraju wykwalifikowanych pracowników?* Polskie Forum Strategii Lizbońskiej, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową. Warszawa–Gdańsk 2007.

¹⁴ Obliczenia własne na podstawie danych zawartych w raporcie GUS *Szkoły wyższe...*, s. 24–243.

¹⁵ Obliczenia własne na podstawie danych Eurostatu, www.nui.eurostat.ec.europa.eu.

Najliczniejszą grupę cudzoziemców studiujących w Polsce tworzą studenci z Europy. W roku akademickim 2008/2009 stanowili oni prawie 70% wszystkich zagranicznych studentów. W tej grupie zanotowano również w ostatnim okresie największą dynamikę. W roku akademickim 2008/2009 studiowało w Polsce o ponad 20% więcej studentów z Europy niż w poprzednim roku. Liczba studentów z Azji wzrosła o 11%, z Ameryk tylko o 5%, a z Afryki spadła o 2%.

Rys. 3. Studenci cudzoziemcy według krajów obywatelstwa

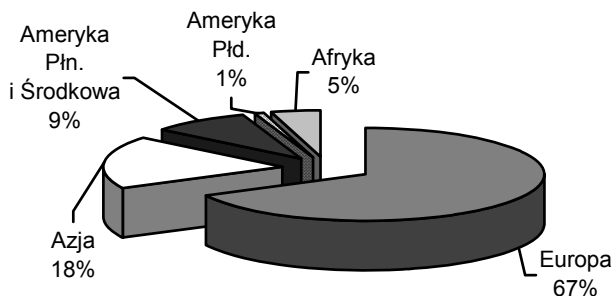

Źródło: jak pod rysunkiem 2.

Wśród studentów europejskich dominowała młodzież z Ukrainy (2831), Białorusi (1902), Norwegii (1169), Czech (900) oraz Szwecji (830)¹⁶. Wśród młodzieży z Azji decydującej się na naukę w Polsce przeważali studenci z Tajwanu, Kazachstanu, Indii, Wietnamu i Chin. Studia w Polsce wybrała też duża grupa młodzieży ze Stanów Zjednoczonych (6% wszystkich studentów cudzoziemców w Polsce). Amerykę Południową reprezentowali nieliczni studenci z Peru i Brazylii.

¹⁶ *Szkoły wyższe...*, s. 242.

Rys. 4. Studenci cudzoziemcy według krajów obywatelstwa w roku akademickim 2008/2009

Źródło: jak pod rysunkiem 1, s. 242–244.

Zainteresowanie studiami w Polsce wykazuje młodzież polskiego pochodzenia. Od roku 2001 systematycznie jednak maleje wielkość tej grupy studentów w ogólnej liczbie zagranicznych studentów. W roku akademickim 2008/2009 studenci polskiego pochodzenia stanowili już tylko jedną piątą ogółu studiujących w Polsce cudzoziemców, podczas gdy w roku akademickim 2000/2001 ponad połowę (tabela 1). W ostatnim okresie spadła liczba studentów polskiego pochodzenia z Rosji i Ukrainy. Dla obywateli polskiego pochodzenia z byłych republik ZSRR możliwość swobodnego przebywania na terenie naszego kraju jest tak samo utrudniona jak w innych krajach Unii Europejskiej, a jednocześnie Polska nie wydaje się już tak bardzo atrakcyjna ekonomicznie. Rozwiązaniem tego problemu mogą być ułatwienia wprowadzone w ramach Karty Polaka. Jednak ustawa weszła w życie dopiero w 2008 roku, zatem skutki jej działania mogą być widoczne dopiero w roku akademickim 2009/2010 i następnych latach.

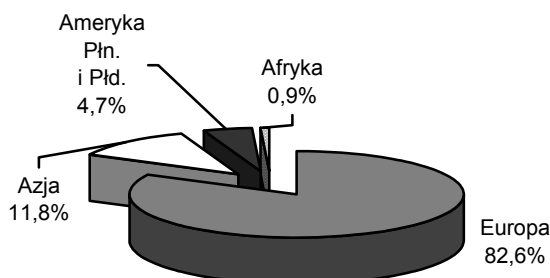
Tabela 1. Cudzoziemcy polskiego pochodzenia studiujący w Polsce

Wyszczególnienie	2000/2001	2004/2005	2005/2006	2006/2007	2007/2008	2008/2009
Ogółem	3618	3789	3723	3510	3501	3405
W ogólnej liczbie studentów (%)	55,1	42,9	36,9	29,9	25,6	21,5

Źródło: jak pod rysunkiem 2.

Większość studentów polskiego pochodzenia przyjechała do naszego kraju z Europy. Kolejne miejsca zajmują studenci z Azji i Ameryki Północnej. Studiami w Polsce zainteresowana była głównie młodzież z Białorusi, Ukrainy, Litwy, Kazachstanu. Wśród studentów z Unii Europejskiej dominowali Niemcy, Czesi oraz Szwedzi.

Rys. 5. Kraje pochodzenia zagranicznych studentów polskiego pochodzenia

Źródło: jak pod rysunkiem 1, s. 244–245.

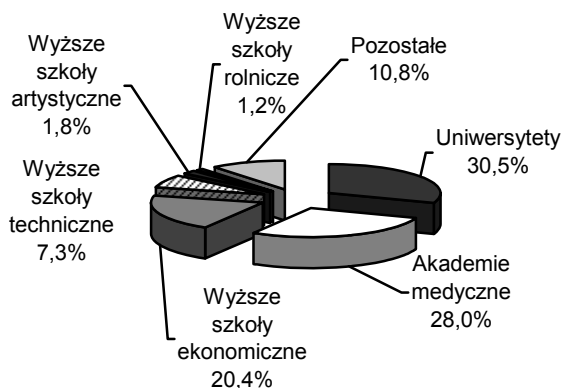
Niewielka grupa studentów polskiego pochodzenia ma zezwolenie na pobyt stały. Co szósty zagraniczny student ma kartę stałego pobytu w Polsce. Pochodzą oni głównie z Ukrainy (226), Białorusi (118) i Rosji (61)¹⁷.

W roku akademickim 2008/2009 zagraniczni studenci wybierali przede wszystkim uniwersytety, akademie medyczne oraz szkoły ekonomiczne. Wśród uniwersytetów największą popularnością cieszył się Uniwersytet Jagielloński (30% ogółu studiujących w Polsce cudzoziemców). Medycynę obcokrajowcy studiowali najczęściej w Poznaniu (22,4%), a ekonomię w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie (37%). Wśród szkół technicznych pierwsze miejsce zajęła Politechnika Warszawska (25%). Trzy czwarte obcokrajowców wybrało Szkołę Główną Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie jako miejsce nauki o rolnictwie¹⁸.

¹⁷ *Ibidem*, s. 245.

¹⁸ *Ibidem*, s. 226–233.

Rys. 6. Studenci cudzoziemcy według typu szkół w roku akademickim 2008/2009

Źródło: jak pod rysunkiem 5.

Wśród cudzoziemskich studentów największym powodzeniem cieszyły się kierunki medyczne – 32%, ekonomiczne i administracyjne, społeczne – 14%, oraz humanistyczne – 12%. Polscy studenci w tym okresie wybierali natomiast inne kierunki studiów. Największą popularnością cieszyła się bowiem ekonomia i administracja (23,5%), nauki społeczne (13,5), pedagogika (12) oraz medycyna (6,1%). Dominacja medycyny jako kierunku studiów cudzoziemców w Polsce wynika przede wszystkim z niższych kosztów kształcenia niż w innych krajach oraz dobrej oceny polskich uczelni kształcących przyszłych lekarzy. W efekcie medycynę w Polsce wybiera coraz więcej studentów ze Stanów Zjednoczonych czy Kanady, a także z krajów europejskich, jak Norwegia czy Szwecja. Istotne znaczenie ma także dobra ocena polskich uczelni kształcących przyszłych lekarzy.

W roku 2008 studia wyższe ukończyło prawie 1,7 tys. zagranicznych studentów, co oznacza ponadtrzykrotny wzrost w porównaniu z 1991 rokiem.

Kształcenie cudzoziemców w polskich szkołach wyższych jest ważnym instrumentem budowania prestiżu Polski na arenie międzynarodowej, stanowi bowiem płaszczyznę zbliżenia między państwami oraz wspiera nasze interesy polityczne i gospodarcze. Nie bez znaczenia są również dodatkowe dochody uczelni z tytułu kształcenia cudzoziemców, które umożliwiają poprawę jakości kształcenia, zwiększając

szenie oferty kształcenia w językach obcych oraz popularyzację studiów na międzynarodowych targach edukacyjnych.

* * *

W Unii Europejskiej i na całym świecie nasila się konkurencja o wykwalifikowanych pracowników. Powoduje to wzrost mobilności wykwalifikowanych pracowników. Polska nie wydaje się krajem wystarczająco atrakcyjnym ekonomicznie dla wysoko wykwalifikowanych imigrantów. Skuteczniejszym sposobem na zapewnienie jej gospodarce wartościowych pracowników i obywateli jest wykorzystanie szkół wyższych, zarówno państwowych jak i prywatnych. Mają one obecnie stosunkowo niewielu studentów z zagranicy, a w niedługim czasie będą się musiały zmierzyć z niżem demograficznym. Wiele polskich uczelni poszerzyło swoją ofertę i prowadzi kierunki nauczania z obcym językiem wykładowym. Jest to dobry sposób na przyciągnięcie zagranicznych studentów. Jednak stopień umiędzynarodowienia programów kształcenia polskich szkół wyższych wydaje się niewystarczający. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego w przygotowywanej obecnie reformie szkolnictwa wyższego proponuje uwzględnienie kształcenia w językach obcych jako jedno z kryteriów branych pod uwagę w rozstrzygnięciu konkursów o dodatkowe pieniądze dla uczelni. Ministerstwo chce także, aby programy studiów przygotowywane przez uczelnie były bardziej atrakcyjne i nowatorskie. Ministerstwo kładzie również nacisk na to, by Polska stała się krajem szczególnie atrakcyjnym dla studentów z wschodniej granicy. W tym celu opracowuje dla nich program „wiz studenckich”, który miałby znacznie uprościć procedurę ich przyznawania kandydatom z takich krajów, jak Rosja, Ukraina, Białoruś czy Mołdawia. W polskich ambasadach specjalnie przygotowani pracownicy będą pomagać w uzyskiwaniu wizy osobom, które chcą studiować w naszym kraju. Kształcenie studentów ze Wschodu może być finansowane ze środków Unii Europejskiej w ramach programu Partnerstwo Wschodnie. Dla studentów mających polskie pochodzenie zachętą powinno być obniżenie opłat za studia w Polsce.

Analizując dane zawarte w artykule, można stwierdzić, że powoli zachodzą pozytywne zmiany. Systematycznie rośnie liczba zagranicznych studentów i absolwentów. Zmiany przygotowywane przez MNiSW powinny wpłynąć na wzrost atrakcyjności polskich szkół wyższych dla obcokrajowców. Dobrą zachętą nie tylko dla cudzoziemców do studiowania w Polsce i związania ich z naszym krajem za-

wodowo jest ułatwienie dostępu do polskiego rynku pracy. Od 1 lutego 2009 roku weszły w życie znowelizowane przepisy dotyczące zatrudniania cudzoziemców w Polsce. Zmiany te polegają na znacznym uproszczeniu procedury zatrudnienia cudzoziemców oraz ograniczeniu liczby wymaganych przez urzędy dokumentów¹⁹. Jest to dobry krok w kierunku większego otwarcia Polski na imigrantów, w tym studentów, i rozpoczęcia procesu transformacji migracyjnych, jakie dokonały się już dawno w większości krajów Unii Europejskiej.

THE SITUATION OF THE FOREIGN STUDENTS IN POLAND

Summary

The aim of his paper is to analyze the situation of the foreign students in Poland and an attempt to give the answer for the question: are there any positive changes in the inflow of this group of Polish immigrants? The first part of the article presents the legal conditions of stay foreign students in Poland. The next part refers situation of the students-immigrants in our country.

Translated by Marzena Matkowska

¹⁹ Rozporządzenie MPiPS z 2.02.2009 r. W sprawie wykonywania pracy przez cudzoziemców bez konieczności uzyskiwania zezwoleń na pracę, DzU 2009, nr 21, poz. 114.